

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Сабрина Калинкова, кандидат экономических наук, ассистент кафедры «Маркетинг и стратегическое планирование»,
 Университет национальной и мировой экономики, София
 e-mail: s.kalinkova@unwe.bg

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Sabrina Kalinkova, Ph.D., Chief Assistant at the Department of «Marketing and Strategic Planning» at the University of National and World Economy, Sofia.
 e-mail: s.kalinkova@unwe.bg

УДК 330.342 : 630.90

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-48-102-110>**ОСОБЛИВОСТІ НОВІТНІХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМИ РЕСУРСАМИ**

**Сакаль О. В.,
 Третяк Н. А.,
 Третяк М. А.**

Актуальність теми дослідження. Потреба в удосконаленні системи управління лісовими ресурсами і лісокористуванням відповідно до обраної регулятором моделі управління є перманентною, що зумовлює розробку відповідних наукових засад підтримки прийняття управлінських рішень щодо вибору такої моделі в новітніх умовах господарювання.

Постановка проблеми. Обґрунтування і вибір регулятором моделі управління лісовими ресурсами потребує ідентифікації особливостей, притаманних новітнім управлінським моделям для реалізації збалансованості природокористування у цілях сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широко відомі результати глибоких досліджень традиційних моделей управління лісовими ресурсами на території пострадянських країн, існує значна кількість публікацій, що висвітлюють окремі проблемні аспекти управління в сучасному вітчизняному лісовому господарстві.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Не сформовано системного підходу до вивчення теоретико-методологічних засад управління економікою лісового господарства.

Постановка завдання, мети дослідження. Метою дослідження – характеристика особливостей управлінських моделей лісового господарства новітнього типу – прогресивних та інноваційних. Завдання дослідження: на основі аналізу моделі природокористування визначити зміст моделей управління лісовими ресурсами новітнього типу; проаналізувати особливості прогресивної та інноваційної моделей управління лісовими ресурсами; визначити потенціал застосування регуляторних інструментів у рамках кожної моделі.

Методологія дослідження. Теоретико-методологічну основу наукових пошуків становлять фундаментальні положення сучасної економічної теорії, економіки природокористування, інституціональної економіки, теорій добробуту, а також управління й менеджменту, концепції сталого розвитку. Застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема, системний підхід, діалектичний метод пізнання, абстрагування, аналізу й синтезу, порівняння.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Відмінності в новітніх моделях використання лісових ресурсів розглянуто на основі аналізу окремих складових моделі збалансованого природокористування. Визначено й проаналізовано особливості прогресивної та інноваційної моделей управління лісовими ресурсами. Зміст категорій ліси та ресурси деревини як активи у системі еколого-економічного обліку, повнота їх врахування в управлінських рішеннях щодо лісів і лісових ресурсів розглядається як основний фактор диференціації досліджуваних моделей управління лісовими ресурсами.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть застосовуватись у сфері економіки лісового господарства та державного управління щодо використання, відтворення та охорони лісових ресурсів.

Висновки відповідно до статті. Відмінності в досліджуваних моделях управління лісовими ресурсами на основі аналізу окремих складових-підсистем в структурі моделі збалансованого природокористування обумовлюються ієрархічністю та еволюційністю розвитку соціально-економічної системи, інноваційна модель розглядається як модель вищого порядку, порівняно з прогресивною.

Ключові слова: цілі сталого розвитку, модель управління, система еколого-економічного обліку, актив, екосистемні послуги, інструменти управління.

ОСОБЕННОСТИ НОВЕЙШИХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛЕНИЯ ЛЕСНЫМИ РЕСУРСАМИ

Сакаль О. В.,
Третяк Н. А.,
Третяк Н. А.

Актуальность темы исследования. Необходимость совершенствования системы управления лесными ресурсами и лесопользованием в соответствии с выбранной регулятором модели управления является перманентной, что обуславливает разработку соответствующих научных основ поддержки принятия управленческих решений по выбору такой модели в новейших условиях хозяйствования.

Постановка проблемы. Обоснование и выбор регулятором модели управления лесными ресурсами требует идентификации особенностей, присущих новейшим управленческим моделям для реализации сбалансированности природопользования в целях устойчивого развития.

Анализ последних исследований и публикаций. Широко известны результаты глубоких исследований традиционных моделей управления лесными ресурсами на территории постсоветских стран, существует значительное количество публикаций, освещающих отдельные проблемные аспекты управления в современном отечественном лесном хозяйстве.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Не сформирован системный подход к изучению теоретико-методологических основ управления экономикой лесного хозяйства.

Постановка задачи, цели исследования. Цель исследования – характеристика особенностей управленческих моделей лесного хозяйства новейшего типа – прогрессивных и инновационных. Задачи исследования: на основе анализа модели природопользования определить содержание моделей управления лесными ресурсами новейшего типа; проанализировать особенности прогрессивной и инновационной моделей управления лесными ресурсами; определить потенциал применения регуляторных инструментов в рамках каждой модели.

Методология исследования. Теоретико-методологическую основу научных изысканий составляют фундаментальные положения современной экономической теории, экономики природопользования, институциональной экономики, теории благосостояния, а также управление и менеджмента, концепции устойчивого развития. Применена совокупность общенаучных и специальных методов исследования, в частности, системный подход, диалектический метод познания, абстрагирования, анализа и синтеза, сравнения.

Изложение основного материала (результаты работы). Различия в новейших моделях использования лесных ресурсов рассмотрены на основе анализа отдельных составляющих модели сбалансированного природопользования. Определены и проанализированы особенности прогрессивной и инновационной моделей управления лесными ресурсами. Содержание категорий леса и ресурсы древесины как активы в системе эколого-экономического учета, полнота их учета в управленческих решениях в отношении лесов и лесных ресурсов рассматривается как основной фактор дифференциации исследуемых моделей управления лесными ресурсами.

Область применения результатов. Результаты исследования могут применяться в сфере экономики лесного хозяйства и государственного управления по использованию, воспроизводству и охране лесных ресурсов.

Выводы в соответствии со статьей. Различия в исследуемых моделях управления лесными ресурсами на основе анализа отдельных составляющих-подсистем в структуре модели сбалансированного природопользования оговариваются иерархичностью и эволюционностью развития социально-экономической системы, инновационная модель рассматривается как модель более высокого порядка по сравнению с прогрессивной.

Ключевые слова: цели устойчивого развития, модель управления, система эколого-экономического учета, актив, экосистемные услуги, инструменты управления.

FEATURES OF THE NEWEST FOREST RESOURCES GOVERNANCE MODELS

Sakal Oksana,
Tretiak Nataliia,
Tretiak Mykola

Relevance of research topic. The need to improve the governance system of forest resources and forest use in accordance with the governance model chosen by the regulator is permanent, which leads to the development of appropriate scientific principles to support governance decisions on the choice of such a model in the newest economic conditions.

Formulation of the problem. Substantiation and choice by the regulator of the forest resources governance models requires identification of features peculiar to the newest governance models for realization of balance of nature use for the purposes of sustainable development.

Analysis of recent research and publications. The results of in-depth research of traditional forest resources governance models in the post-Soviet countries are widely known, there are a large number of publications covering some problematic aspects of governance in modern domestic forestry.

Selection of unexplored parts of the general problem. A systematic approach to the study of theoretical and methodological principles of forestry economics for governance has not been formed.

Setting the task, the purpose of the study. The purpose of the study is to characterize the features of the forest resources governance models of the newest type - progressive and innovative. Objectives of the study: based on the analysis of the nature use governance model to determine the content of forest resources governance models of the newest type; to analyse the features of progressive and innovative of forest resources governance models; identify the potential application of regulatory instruments within each model.

Research methodology. The theoretical and methodological basis of scientific research are the fundamental provisions of modern economic theory, economics of natural resources uses, institutional economics, welfare theories, as well as governance and management, the concept of sustainable development. A set of general scientific and special research methods is used, in particular, a systematic approach, a dialectical method of cognition, abstraction, analysis and synthesis, comparison.

Presentation of the main material (results of work). Differences in the newest forest resources governance models on the basis of the analysis of separate components of model of balanced nature use are considered. The features of progressive and innovative forest resources governance models are determined and analysed. The content of the categories of forests and wood resources as assets in the System of Environmental-Economic Accounting, the completeness of their consideration in governance decisions on forests and forest resources is considered as the main factor in differentiating the studied forest resources governance models.

The field of application of results. The results of the study can be implement in the field of forestry economics and public administration for the use, reproduction and protection of forest resources.

Conclusions according to the article. Differences in the studied forest resources governance models based on the analysis of individual components-subsystems in the structure of the model of balanced nature use are due to the hierarchy and evolution of socio-economic system, innovative model is considered a higher order model compared to progressive.

Key words: Sustainable Development Goals, governance model, System of Environmental-Economic Accounting, asset, ecosystem services, governance instruments.

JEL Classification: Q23, Q56, Q58, M38.

Актуальність теми дослідження. Моделі управління лісовими ресурсами, як і моделі природокористування загалом, обумовлюються рівнем розвитку соціально-економічної системи кожної конкретної країни. В сучасній науковій літературі, а також на практиці, у форматі стратегій, планів, програм розвитку, моделі природокористування розглядаються через призму збалансованості, раціональності і сталого розвитку. Потреба в удосконаленні системи управління лісовими ресурсами і лісокористуванням відповідно до обраної регулятором моделі управління є перманентною, адже цінності й уявлення суспільства про цінність лісових ресурсів для суспільного добробуту трансформуються, методи оцінки ресурсів та їх облік постійно удосконалюються, що потребує відповідних теоретико-методологічних засад підтримки прийняття управлінських рішень щодо вибору моделі управління лісовими ресурсами в новітніх умовах господарювання, котра дасть можливість застосовувати найбільш оптимальні регуляторні інструменти для досягнення цілей управління.

Постановка проблеми. Збалансоване природокористування розуміють як таке, що «спрямоване на підтримку раціональної взаємодії між діяльністю людини і навколишнім природним середовищем, при якому використання природного середовища для задоволення екологічних, економічних і культурно-оздоровчих потреб суспільства здійснюється в умовах досягнення «балансу загальних факторів розвитку (ресурсних, економічних, соціальних, екологічних) в конкретному регіоні і їх використання відповідно до стратегічних і тактичних завдань міжрегіонального розвитку та геополітики, програм управління регіональним соціально-економічним розвитком, орієнтованим на оцінку ресурсної забезпеченості, соціальної стабільності, економічного зростання та екологічної безпеки в регіоні», з наголосом на меті – досягнення сталого розвитку [1; 2]. Існує проблема визначення, які особливості повинні бути притаманні новітнім моделям управління лісовими ресурсами для реалізації збалансованості природокористування у цілях сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати глибоких досліджень традиційних моделей управління лісовими ресурсами на території пострадянських країн представлені у працях, зокрема, Ковалю Я. В., Моїсєєва М. О., Петрова А. П., Синякевича І. М. та ін. Окремі проблемні аспекти управління в сучасному вітчизняному лісовому господарстві наведено в працях, зокрема, Голяна В. А., Дребот О. І., Лицура І. М., Попкова М. Ю., Соловія І. П.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Не зважаючи на численні дослідження управлінських аспектів галузі лісового господарства, попередні наукові розвідки не сформували системного підходу до вивчення теоретико-методологічних засад управління економікою лісового господарства. Існує об'єктивна потреба в систематизації особливостей новітніх моделей управління лісовими ресурсами.

Мета і завдання дослідження. Метою нашого дослідження є характеристика особливостей управлінських моделей лісового господарства новітнього типу – прогресивних та інноваційних. Для досягнення встановленої мети визначено і розв'язано такі завдання: на основі аналізу моделі природокористування, визначити зміст моделей управління лісовими ресурсами новітнього типу – прогресивної та інноваційної; відповідно до складових структури моделі збалансованого природокористування проаналізувати особливості прогресивної та інноваційної моделей управління лісовими ресурсами; визначити потенціал застосування регуляторних інструментів у рамках кожної з досліджуваних моделей.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу наукових пошуків становлять фундаментальні положення сучасної економічної теорії, економіки природокористування, інституціональної економіки, теорій добробуту, а також управління й менеджменту, концепції сталого розвитку. Застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема, системний підхід, діалектичний метод пізнання, абстрагування, аналізу й синтезу, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Моделі управління лісовими ресурсами новітнього типу розглядаємо як ядро платформи системних взаємодій лісоресурсного та ринкового циклів розвитку, котра забезпечує функціонування економічної системи шляхом аналітичної підтримки керування розробкою, упровадженням і поступове удосконалення єдиної стратегії розвитку та каталізацію позитивної трансформації в елементах і взаємозв'язках системи, що є причинами негативних змін у стані лісових ресурсів та екосистем, подальшої втрати їх корисності й цінності для нинішніх і майбутніх поколінь [3].

Структура моделі збалансованого природокористування передбачає здійснення процесу використання, охорони і відтворення природних ресурсів такими складовими-підсистемами як:

- система інститутів, що охоплює як інституції, що приймають управлінські рішення, але й такі, що надають підтримку у прийнятті рішення (влада, бізнес, наука), а також правила гри в суспільстві, будь-які види обмежень для спрямування людської взаємодії (за Нормом Д. [4]);
- регулювання різного роду (державне і ринкове регулювання, науковий супровід);
- спеціальних механізмів реалізації: нормативно-правового, програмно-проектного, організаційного, фінансового;
- конкретних інструментів реалізації (узагальнено і доповнено за [1]).

Саме характер складових структури моделі збалансованого природокористування і визначає закономірності її організації та функціонування, але, насамперед, результати використання, охорони і відтворення природних ресурсів. Зазначене є справедливим для будь-якого сектору/галузі національної економіки, що безпосередньо пов'язані із певним видом природних ресурсів, зокрема, лісовими ресурсами і лісовим господарством. Особливість лісового господарства як галузі обумовлюється властивостями лісових ресурсів, до яких за визначенням [5] віднесено деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів, а також корисні властивості лісів (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо). У системі еколого-економічного обліку ліси розглядають як форму ґрунтово-рослинного покриву, а лісове господарство є однією з категорій землекористування, тобто ліси і ресурси деревини не є тотожними об'єктами обліку [6]. Ресурси деревини виступають важливим екологічним активом у багатьох країнах, оскільки забезпечують засобами виробництва деревообробну, будівельну галузі, целюлозно-паперову промисловість тощо, поряд з цим слугуючи в якості палива, для отримання енергії, а також, що важливо з точки зору пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату, є поглиначем вуглецю. Ресурси деревини відповідно до центральних засад системи еколого-економічного обліку можуть бути у вигляді зрубного або ростучого лісу, використовуватися чи не використовуватися в якості лісоматеріалів, дров, для виробництва тощо. Такі ресурси можуть бути також і недоступними для постачання деревини з низки причин, а отже, можуть не мати економічної вартості, не відображатися в рахунках активів для ресурсів деревини у вартісному виразі, але вони обліковуються у фізичному вираженні та є екологічними активами, що характеризуються потенціалом генерувати вигоди. З точки зору системи національних рахунків актив – це накопичений запас вартості, що приносить економічну вигоду або сукупність таких вигод економічному власнику активу внаслідок володіння ним чи використання активу протягом деякого періоду. Стосовно екологічних активів, економічні вигоди враховуються на рахунках у вигляді операційного прибутку від продажу природних ресурсів і культивованих біологічних ресурсів, ренти від використання (видобутку) екологічного активу, у вигляді чистих надходжень (не включаючи трансакційні витрати) при продажі екологічного активу. Багато екологічних активів являються одночасно й економічними. Природні ресурси і земля вважаються невиробленими активами. Важливо, що спектр екологічних активів у фізичному вираженні може бути ширшим, ніж у вартісному. Це зумовлено тим, що не встановлено вимог до обліку екологічних активів у фізичному вираженні з метою генерування ними економічних вигод економічному власнику. Наприклад, віддалені землі і недоступні ресурси деревини повинні бути включені в сферу екологічних активів країни, навіть якщо в даний час вони не приносять вигоди економічним власникам і не очікується, що принесимуть у майбутньому [6].

У нашому дослідженні повнота оцінки всього спектру лісових ресурсів (зокрема, економічної), формування та функціонування ринку таких ресурсів й ринкової інфраструктури і т. ін., розглядаються як основні фактори, що обумовлюють тип моделі управління лісовими ресурсами. Трансформація соціально-економічних систем, зокрема, у ХХ ст., обумовила перехід від консервативних моделей використання лісових ресурсів шляхом зміщення господарської уваги до лісових ресурсів у форматі експлуатації основної продукції лісового господарства з невисокою доданою вартістю, нівелювання можливостей відтворення, на основі техногенного типу економічного розвитку, до прогресивних та інноваційних, які ґрунтуються на врахуванні всіх аспектів лісових ресурсів у забезпеченні суспільного добробуту у коротко- і довгостроковій перспективі, дефіциту ресурсів, їх нерівномірному просторовому розподілі, загрозах і ризиках знищення, багатофункціональності – потенціалі у

пом'якшенні й адаптації до зміни клімату, відтворенні й збереженні біорізноманіття та інших еколого-соціальних функціях лісових екосистем. Системна максимізація об'єкта управління в рамках моделі обумовлює, на нашу думку, різницю між прогресивною та інноваційною управлінськими моделями. Прикладом зазначеного може слугувати досвід трансформації моделі управління лісовими ресурсами Латвії та Естонії, які оперативно реформували радянську систему лісокористування, а Фінляндія і Швеція домоглися того, що внесок лісового сектора у валовий національний продукт сягає біля 40–50% [7].

Між досліджуваними двома моделями існує суттєва відмінність – в інноваційній моделі сукупність відповідних інституціональних умов дає змогу ідентифікувати й облікувати ліс як актив, капіталізувати ресурс, а вся сукупність підсистем моделі дає змогу перетворити активи у продуктивний капітал. Вважаємо, що підсистеми прогресивної моделі управління лісовими ресурсами містять передумови для оцінки прогресу розвитку, обумовлені доповненням показників валового внутрішнього продукту, основи для обліку екосистемних активів і супутніх послуг. Особливою характерною рисою інноваційної моделі управління лісовими ресурсами є врахування її підсистемами даних системи еколого-економічного обліку, екосистемних рахунків. Екосистемні рахунки для певної екосистеми чи групи екосистем показують можливості живих елементів, що знаходяться в межах свого неживого навколишнього середовища, спільно функціонувати з метою забезпечення потоків екосистемних послуг [6]. Такі послуги являють собою вклад екосистем у ті блага, які використовуються в економічній та іншій суспільній діяльності. Екосистемні послуги, які надаються численними способами і диференціюються між різними екосистемами, охоплюють забезпечуючі (отримання деревини), регулюючі (депонування вуглецю лісами) і культурні (рекреація, відпочинок у лісі). Як правило, надання послуг пов'язано з матеріальними благами екологічних активів, однак, є види екосистемних послуг, пов'язані з їх нематеріальною частиною. Деградація екосистем внаслідок господарської або іншої діяльності може означати, що вони втрачають здатність генерувати певний спектр, кількість або якість екосистемних послуг на постійній основі. Врахування в управлінських рішеннях в інноваційній моделі управління лісовими ресурсами як матеріальних, так і нематеріальних благ екологічних активів, дає змогу ідентифікувати та ефективно застосовувати відповідний набір регуляторних інструментів, уживати відповідних заходів для попередження або мінімізації впливу економічної діяльності на потенціал лісових екосистем надавати екосистемні послуги. Таким чином, ще однією особливою рисою інноваційної моделі є повнота спектру доступних суб'єкту управління регуляторних інструментів розвитку, серед яких, насамперед, інструменти фінансово-економічного регулювання лісокористування на засадах сталого розвитку. Загалом, виділяємо такі групи інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування з урахуванням принципів інтегрованого управління природними ресурсами, залежно від напрямку їх регуляторного впливу та відношення до наповнення / видатків суспільних бюджетів [8]: економічного стимулювання та гарантування, ринкові, кредитно-іпотечні, фінансово-бюджетні, інноваційні інструменти. Тоді як прогресивна модель управління лісовими ресурсами, яка характеризується нижчим рівнем концентрації активностей фінансово-економічного регулювання, порівняно з інноваційною моделлю, володіє обмеженим переліком із вищенаведених інструментів, або їх дієвість є гіршою. Диференціюються прогресивна та інноваційна модель управління лісовими ресурсами, що й визначає їх ефективність, дієвістю системи інститутів, що регулюють процеси використання, охорони і відтворення природних ресурсів. Отже, прогресивна модель управління лісовими ресурсами для розширення спектру дієвих інструментів регулювання характеризується потребою в трансформаціях системи інститутів.

Модель управління усіма природними ресурсами, в т. ч. лісовими, визначається національною парадигмою і стратегією розвитку країни, а в новітній час – цілями сталого розвитку, формується під впливом сучасних світових тенденцій, «у площині загальних процесів техносферизації» (за [9]) і цифровізації людського мислення, а отже, і господарської поведінки. Так, основним цілепокладаючим документом, що носить комплексний і неподільний характер, ґрунтується на партнерстві, забезпечує збалансованість всіх трьох компонентів сталого розвитку – економічного, соціального та екологічного, визначає пріоритети світового і національного розвитку після 2015 року, є резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [10], якою ухвалено Цілі сталого розвитку. Ціль 15 передбачає, зокрема, раціональне лісокористування через реалізацію таких завдань як впровадження методів сталого використання лісів усіх типів, припинення знеліснення, відновлення лісів, що деградували, значне збільшення масштабів лісонасадження і лісовідновлення в усьому світі; невідкладні і значущі заходи з метою послаблення деградації природних середовищ проживання, припинення втрати біорізноманіття; сприяння справедливому та рівноправному розподілу благ від використання генетичних ресурсів і забезпечення належного доступу до таких ресурсів на умовах, погоджених на міжнародному рівні; забезпечення врахування цінності екосистем і біорізноманіття у національному та місцевому плануванні, процесах розвитку, стратегіях і звітах щодо подолання бідності. При цьому необхідність досягнення визначених цільових орієнтирів обумовлена не тільки економічними, але й соціально-гуманітарними передумовами, включаючи, зокрема, культурологічні, психологічні, етичні та інші фактори. Тобто, прогресивна та інноваційна моделі управління лісовими ресурсами, відповідно до положень [9], орієнтують на визначення системних позицій щодо перетворення лісової галузі національного господарства у стійку суспільну цілісність, здатну самовідтворюватися та самоорганізовуватися в напрямі вирішення конкретних соціально-економічних проблем – сталого лісокористування і завдань Цілі сталого розвитку 15, а через неї – решти пов'язаних Цілей.

У зв'язку із вищезазначеним важливим фактором у визначенні ефективності та дієвості моделей у досягненні цілей сталого розвитку є рівень розвитку ринку та ринкової інфраструктури. Тут важливим аспектом

є рівень реалізації стратегічних напрямів розвитку фінансового сектору, який пропонують [11] оцінювати за параметрами фінансової стабільності, макроекономічного розвитку, фінансової інклюзії, розвитку фінансових ринків та інноваційного розвитку.

Аналіз зарубіжного досвіду формування моделей управління лісовими ресурсами новітнього типу дають підстави до таких узагальнень практичного характеру. Риси прогресивної моделі управління лісовими ресурсами притаманні Польщі. Як зазначено в [12], більшу частину лісових територій Польщі займають державні ліси (7,46 млн га), з яких 7,11 млн га перебувають у віданні Державного лісового холдингу «Державні ліси» (PGL LP – Państwowe Gospodarstwo Leśne «Lasy Państwowe»). Державний лісовий холдинг здійснює ведення господарства на 25 % території країни і на 76,9 % площі всіх лісів. Він є найбільшою організацією в Європейському Союзі, що управляє лісами, що належать казначейству Польщі. Цей холдинг є організаційною одиницею без правосуб'єктності, структура організації передбачає трирівневу модель управління державними лісами. Основним документом, що визначає його діяльність є Закон про ліси від 28 вересня 1991 року, котрим встановлено принципи управління всіма лісами Польщі. Державний лісовий холдинг працює на самофінансуванні, його доходи формуються від діяльності лісових інспекцій, генеральної дирекції, регіональних управлінь та інших організацій компанії. Більше 90% доходів державних лісів забезпечується продажем деревини. Холдинг також отримує бюджетні дотації, частка яких не перевищує 2% надходжень, а окремі проекти холдингу фінансуються Європейським Союзом. Діяльність холдингу здійснюється відповідно до принципів сталого розвитку з урахуванням всіх функцій лісів, не обмежуючи діяльність тільки комерційним розрахунком, враховуючи корисні властивості лісів. У Польщі концептуальним є рішення про те, що тільки держава як власник може раціонально управляти лісами, посилюючи всі економічні, природні і культурні вигоди від лісів для країни [12].

Більш наближеною до інноваційної моделі управління лісовими ресурсами є лісове господарство в Німеччині. Так, за даними [13], в Німеччині 48% (5,48 млн га) загальної площі становлять приватні ліси, 29% (3,31 млн га) перебувають у власності федеральних земель, 19,4% (2,22 млн га) займають суспільні ліси, 3,5% – у власності Федеративної Республіки Німеччина. Між окремими федеральними землями існують значні відмінності у структурі форм власності. Припускається, що в Німеччині існує 1,8–2 млн приватних власників лісів. Сектор економіки, що об'єднує сільське, лісове та рибне господарство в 2016 р. становив майже 0,6% в бруutto створеної доданої вартості, тоді як у 2014 р. така частка становила 0,8%, і тільки 15% створеної доданої вартості у цьому секторі генерує лісове господарство. Ліси в Німеччині поряд із експлуатаційною функцією одночасно виконують численні функції для навколишнього середовища, що закріплено у законодавчих зобов'язаннях. 47% площі лісів знаходяться в ландшафтно-охоронних зонах, а 38 % – у природних парках, які мають екстенсивний статус захисності. Більш інтенсивно захищені 24 % площі лісів, розташовані в мережі «Natura 2000», а також 6% та 4% в природних заповідниках та біосферних резерватах. Таким чином, майже 80% площі лісів Німеччини є охоронними, що становить 22% загальної площі охоронних лісів ЄС. Ліси федеральних земель фінансуються прямо з бюджету, а також за рахунок коштів з програми ELER (Постанова (ЄС) № 1698/2005 Ради щодо сприяння розвитку сільської місцевості). Приватні і публічні ліси також фінансуються через виконання загального державного завдання «Покращення аграрної структури та захист узбережжя» (GAK), що є основною та найважливішою підтримкою лісового господарства Федеративної Республіки Німеччина, програмою ELER, а також непрямым чином отримують субсидовану підтримку при лісогосподарському обслуговуванні, безкоштовне консультування через лісогосподарське відомство, пільги при оподаткуванні податком на обіг та прибуток [13].

Дані звіту ФАО «Глобальна оцінка лісових ресурсів – 2020» свідчить про те, що державна власність є переважаючою формою власності у всіх регіонах і в більшості субрегіонів. Загалом у світі з 1990 р. частка лісів у державній власності скоротилася, а площа лісів, що перебувають у приватній власності, збільшилася. Під управлінням державними органами знаходиться 83 % площі світових лісів у державній власності. З 1990 р. частка лісів, права управління якими належать державним органам, у всьому світі скоротилася, при цьому збільшилася частка лісів у державній власності, управління якими здійснюють приватні підприємства, структури і установи, а також громади [14].

Приватний капітал у новітніх моделях управління лісовими ресурсами, не зважаючи на рівень капіталізації ресурсів і ринку активів, для мінімізації ризиків під час криз (наприклад, зумовлених пандемією COVID-19) має структурувати свої напрями діяльності, зокрема, стратегічне управління і партнерські зв'язки для ефективного залучення колективної підтримки; управління фінансовими ресурсами, включаючи ліквідність / грошові кошти, активи і кредити з певною визначеністю в часі; людські ресурси; маркетинг і продажі – цілеспрямованість взаємодії з клієнтами під час кризи [15]. Рекомендації ФАО свідчать про те, що кризи зумовлюють покращення такої бізнесової підсистеми моделей, трансформуючи підходи до ведення бізнесу, акцентуючи увагу на плануванні бізнес-сценаріїв, пошуку альтернативних каналів залучення ресурсів, управління запасами, складання планів поетапного інвестування, перегляд техніко-технологічного оснащення діяльності, кадрового планування та ін. аспекти, такі як прискорення цифровізації сектору / галузі на основі міжсекторального діалогу між відомствами, відповідальними за інфраструктуру інформаційно-комунікаційних технологій, торгівлю і сектор сільського і лісового господарства. Актуальними тут видаються критерії надання фінансової підтримки бізнесу для сприяння досягненню Цілей сталого розвитку з метою створення економіки, що повністю спирається на поновлювані джерела енергії. Не менш важливими відзначаються заходи стимулювання прискореного погашення великими компаніями заборгованості перед малими підприємствами, в т. ч. у своїх ланцюгах

постачання [15]. Однак, це справедливо лише в межах стабільності системи, або економіки сталого стану (*steady-state economy*), тобто такої, що має сталу кількість людей і постійні запаси капіталу, а також постійну норму «пропускної здатності», тобто енергії та матеріалів, що використовуються для виробництва товарів і послуг, але не є абсолютно незмінною. Проте існують обмеження щодо ефективності виробництва, накладені законами термодинаміки, а отже, обмеження кількості та вартості товарів і послуг, які можуть вироблятися в даній екосистемі. Іншими словами, згідно з екологічним принципом ємності середовища, існує максимальний розмір, за якого може існувати економіка сталого стану. Має місце фундаментальний конфлікт між економічним зростанням та екологічними послугами, що лежать в основі економічної діяльності [16; 17]. Розглянутий досвід ведення лісового господарства різних країн та інвестування в галузь свідчить про те, що саме розвиток інноваційної моделі управління лісовими ресурсами, в рамках якої акцент із матеріальних властивостей лісових ресурсів зміщується на використання екосистемних активів, обумовлює особливу роль держави і державного капіталу для балансування економіки сталого стану.

Висновки. Не зважаючи на повноту наукових досліджень проблеми управління у лісовому господарстві, господарством як галуззю, лісовими ресурсами і т.ін., існує потреба в систематизації наукових уявлень про моделі управління в новітніх умовах господарювання, уточненні їх характерних рис, відмінностей, передумов виникнення і функціонування. Дослідження новітніх моделей управління лісовими ресурсами – прогресивної та інноваційної – свідчать про те, що вони, як і моделі природокористування загалом, обумовлюються рівнем розвитку соціально-економічної системи країни. Відмінності в досліджуваних моделях управління лісовими ресурсами на основі аналізу окремих складових-підсистем в структурі моделі збалансованого природокористування обумовлюються ієрархічністю та еволюційністю розвитку соціально-економічної системи, інноваційна модель розглядається як модель вищого порядку, порівняно з прогресивною. Зміст категорій ліси та ресурси деревини як активи у системі еколого-економічного обліку, повнота їх врахування в управлінських рішеннях щодо лісів і лісових ресурсів є основним фактором диференціації досліджуваних моделей управління лісовими ресурсами. Засади системи еколого-економічного обліку, які розглядаються в основі інноваційної моделі управління лісовими ресурсами, передбачають повноту потенціалу заходів та інструментів управління ресурсами, котрі спрямовані на збереження і підтримання сталих запасів лісових ресурсів, їх функцій та властивостей, а також відновлення. Тоді як для прогресивної управлінської моделі перелік заходів та інструментів регулювання є обмеженишим, існує потреба в інституціональних трансформаціях.

Перспективи подальших розвідок цього дослідження полягають у розробленні пропозицій щодо реалізації окремих рис новітніх моделей управління лісовими ресурсами в Україні.

Список використаних джерел

1. Семячков А. И., Полянская И. Г., Юрак В. В. Модель сбалансированного природопользования. Российские регионы в фокусе перемен : материалы XII Междунар. конф. г. Екатеринбург, 2018. Ч. 2. С. 551–558. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/61033/1/978-5-8295-0584-4_60.pdf.
2. Голубецкая Н. П. Сбалансированное природопользование в условиях переходной экономики : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05. Санкт-Петербург, 2001. 218 с.
3. Сакаль О., Третяк Н. Платформа системних взаємодій лісоресурсного та ринкового циклів розвитку: структура і функції. Економіка природокористування і сталий розвиток. 2019. № 6 (25). С. 43–48. DOI: [https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6\(25\)/7](https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6(25)/7).
4. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки : пер. з англ. / Д. Норт; пер. з англ. під ред. І. Дзюби К. : Основи, 2000. 198 с.
5. Лісовий кодекс України : в редакції Закону України № 3404-IV від 08.02.2006 ; редакція від 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#top>.
6. Центральная основа Системы природно-экономического учета 2012. Нью-Йорк, 2017. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/seeaRev/CF_trans/SEEA_CF_Final_ru.pdf.
7. Птичников А. В., Романюк Б. Д. Опыт псковского модельного леса WWF. Устойчивое лесопользование. 2003. № 1. С. 28–32.
8. Хвесик М. А., Сакаль О. В. Инструменты финансово-экономического регулирования лесокористування на засадах сталого розвитку. Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. 2019. Вип. 2 (25). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2019_2_11. DOI 10.35433/ISSN2410-3748-2019-2(25)-9.
9. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.
10. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 70/1 от 25 сентября 2015 г. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R.
11. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf.
12. Жидкова Е. В., Воронков П. Т., Корякин В. А. Государственное управление лесами Польши. Лесохозяйственная информация : электронный сетевой журнал. 2020. № 4. С. 115–131. URL: <http://lhi.vniilm.ru/>. DOI 10.24419/LHI.2304-3083.2020.4.12.

13. Зетцер Ф. Базовий звіт з лісового господарства в Німеччині з рекомендаціями для України / Звіт з лісової політики APD/FPR/01/2018. URL: https://apd-ukraine.de/images/2018/FPR/APD_FPR_Setzer_ukr.pdf.
14. FAO. Global Forest Resources Assessment 2020 : Main report. Rome, 2020. URL: <http://www.fao.org/3/ca9825en/CA9825EN.pdf>. <https://doi.org/10.4060/ca9825en>.
15. FAO. Адаптація бизнес-моделей для поддержки агропродовольственных предприятий во время пандемии COVID-19. 2020. URL: <http://www.fao.org/3/ca8996ru/CA8996RU.pdf>. <https://doi.org/10.4060/ca8996ru>.
16. Daly H. E. Steady-State Economics: A New Paradigm. *New Literary History*. 1993. Vol. 24, No. 4. P. 811–816. URL: <https://www.jstor.org/stable/469394?seq=1>. <https://doi.org/10.2307/469394>.
17. Czech B., Daly H. E. In my opinion: The steady state economy – what it is, entails, and connotes. *Wildlife Society Bulletin*. 2004. Vol. 32(2). P. 598–605. URL: https://base.socioeco.org/docs/czech_daly_sse.pdf.

References

1. Semyachkov, A. I., Polyanskaya, I. G. & Yurak, V. V. (2018). Model' sbalansirovannogo prirodoopol'zovaniya. *Rossiyskie regiony v fokuse peremen [A balanced environmental governance model. Russian regions in the focus of change] : Proceedings of International conference, Ekaterinburg. Part 2. P. 551–558. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/61033/1/978-5-8295-0584-4_60.pdf (In Rus.)*.
2. Golubetckaia, N. P. (2001). Sbalansirovannoe prirodoopolzovanie v usloviakh perekhodnoi ekonomiki [Balanced use of natural resources in transition economy] : dis. ... dr. econ. science : 08.00.05. Sankt-Peterburg. 218 p. (In Rus.).
3. Sakal, O. & Tretiak, N. (2019). Platforma systemnykh vzaiemodii lisoresursnoho ta rynkovoho tsykliv rozvytku: struktura i funktsii [A platform approach to the identification the cycles of interaction in the forest sector's poly-subjective environment]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalyy rozvytok - Environmental Economics and Sustainable Development*, 6 (25). 43–48. DOI: [https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6\(25\)/7](https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6(25)/7) (In Ukr.).
4. Nort, D. (2000). Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky [Institutions, institutional change and the functioning of the economy]. K. : Osnovy. 198 p. (In Ukr.).
5. Verkhovna Rada Ukrainy (2006). Lisovyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#top> (In Ukr.).
6. United Nations Statistics Division (2017). Tsentralnaia osnova Sistemy prirodno-ekonomicheskogo ucheta 2012 [iv System of Environmental-Economic Accounting 2012—Central Framework]. New York, 2017. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/seeaRev/CF_trans/SEEA_CF_Final_ru.pdf (In Rus.).
7. Ptichnikov, A. V. & Romaniuk, B. D. (2003). Opyt pskovskogo modelnogo lesa WWF [Experience of the Pskov model forest WWF]. *Ustoichivoe lesopolzovanie [Sustainable forest use]*, 1. 28–32 (In Rus.).
8. Khvesyk, M. A. & Sakal, O. V. (2019). Instrumenty finansovo-ekonomicheskogo rehuliuвання lisokorystuvannia na zasadakh staloho rozvytku [Financial and economic management tools for sustainable forest management]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Seriya : Ekonomichni nauky - Economics. Management. Innovations*, 2 (25). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2019_2_11. DOI 10.35433/ISSN2410-3748-2019-2(25)-9 (In Ukr.).
9. Paton, B. Ye. (Ed.) (2012). Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [National paradigm of sustainable development of Ukraine]. K. : PI IEESD NAS of Ukraine. 72 p. (In Ukr.).
10. UN (2015). Preobrazovanie nashego mira: Povestka dnia v oblasti ustoichivogo razvitiia na period do 2030 goda [Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development]. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R (In Rus.).
11. Stratehiia rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy do 2025 roku [Strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025] (2020). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf (In Ukr.).
12. Zhidkova, E. V., Voronkov, P. T. & Koriakin, V. A. (2020). Gosudarstvennoe upravlenie lesami Polshi [State forest management in Poland]. *Lesokhoziaistvennaia informatsiia : elektronnyi setevoi zhurnal - Forestry information*, 4. 115–131. URL: <http://lhi.vniilm.ru/>. DOI 10.24419/LHI.2304-3083.2020.4.12 (In Rus.).
13. Setzer, F. (2018). Bazovyi zvit z lisovoho hospodarstva v Nimechchyni z rekomendatsiiami dlia Ukrainy APD/FPR/01/2018 [Basic report on forestry in Germany with recommendations for Ukraine APD/FPR/01/2018]. URL: https://apd-ukraine.de/images/2018/FPR/APD_FPR_Setzer_ukr.pdf (In Ukr.).
14. FAO (2020). Global Forest Resources Assessment 2020. Rome. URL: <http://www.fao.org/3/ca9825en/CA9825EN.pdf>. <https://doi.org/10.4060/ca9825en>.
15. FAO (2020). Adaptatsiia biznes-modelei dlia podderzhki agroprodovolstvennykh predpriatii vo vremia pandemii COVID-19 [Adjusting business models to sustain agri-food enterprises during COVID-19]. URL: <http://www.fao.org/3/ca8996ru/CA8996RU.pdf>. <https://doi.org/10.4060/ca8996ru>.
16. Daly, H. E. (1993). Steady-State Economics: A New Paradigm. *New Literary History*, Vol. 24, No. 4. 811–816. URL: <https://www.jstor.org/stable/469394?seq=1>. <https://doi.org/10.2307/469394>.
17. Czech, B. & Daly, H. E. (2004). In my opinion: The steady state economy – what it is, entails, and connotes. *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 32 (2). 598–605. URL: https://base.socioeco.org/docs/czech_daly_sse.pdf.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Сакаль Оксана Володимирівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

бульвар Тараса Шевченка, 60, м. Київ, 01032, Україна

e-mail: o_sakal@ukr.net

orcid.org/0000-0001-8803-1298

Третяк Наталія Антонівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

бульвар Тараса Шевченка, 60, м. Київ, 01032, Україна

orcid.org/0000-0001-7602-8606

e-mail: tretiaknatalia@ukr.net

Третяк Микола Антонович, старший судовий експерт

Чернівецьке відділення Київського науково-дослідного інституту судової експертизи Міністерства юстиції України

вул. Фастівська, 30-В, м. Чернівці, 58023, Україна

orcid.org/0000-0002-9347-4859

e-mail: mykola.tretiak@kndise.gov.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Сакаль Оксана Владимировна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, старший научный сотрудник отдела проблем экономики земельных и лесных ресурсов

Государственное учреждение «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины»

бульвар Тараса Шевченка, 60, г. Киев, 01032, Украина

e-mail: o_sakal@ukr.net

Третяк Наталия Антоновна, кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела проблем экономики земельных и лесных ресурсов

Государственное учреждение «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины»

бульвар Тараса Шевченка, 60, г. Киев, 01032, Украина

e-mail: tretiaknatalia@ukr.net

Третяк Николай Антонович, старший судебный эксперт

Черновицкое отделение Киевского научно-исследовательского института судебных экспертиз Министерства юстиции Украины

ул. Фастовская, 30-В, г. Черновцы, 58023, Украина

e-mail: mykola.tretiak@kndise.gov.ua

DATA ABOUT THE AUTHORS

Sakal Oksana, Doctor of Economics, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of Economic Issues of Land and Forest Resources

Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»

boulevard Tarasa Shevchenka, 60, Kyiv, 01032, Ukraine

e-mail: o_sakal@ukr.net

Tretiak Nataliia, Candidate of Economics, Senior Researcher of the Department of Economic Issues of Land and Forest Resources

Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»

boulevard Tarasa Shevchenka, 60, Kyiv, 01032, Ukraine

e-mail: tretiaknatalia@ukr.net

Tretiak Mykola, Senior Legal Expert

Chernivtsi branch of Kyiv Scientific Research Institute of Forensic Expertise

Fastivska str., 30-B, Chernivtsi, 58023, Ukraine

e-mail: mykola.tretiak@kndise.gov.ua

Рецензент: Коваленко Андрій Олексійович, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, учений секретар Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України».